

Modern Türk Şiirinde Filistin Duyarlığı

Maksut YİĞİTBAŞ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
maksutyigitbas@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3041-8120

Hüseyin ÖZDEMİR
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
ozdmrhsyn40@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0773-6980

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1599778

Geliş Tarihi: 11.12.2024

Revize Tarihi: 08.02.2025

Kabul Tarihi: 23.02.2025

Atf Bilgisi

Yiğitbaş, M. ve Özdemir, H. (2025). Modern Türk şiirinde Filistin duyarlığı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 572-587.

ÖZ

İslam medeniyetinin önemli önemli mekânlarını barındıran Filistin geçmişten bugüne Türk edebiyatında konu olur ve genellikle tüm semavi dinlerin ortak kutsalı olan Kudüs bağlamında ele alınır. Kudüs, İslam medeniyetinin önemli şehirlerindedir. Müminlerin ilk kiblesi Mescid-i Aksa'dır. Hz. Muhammet buradan, Miraç için semaya yükselmiştir. Yüzyıllarca Müslümanların hâkimiyetinde bulunan Kudüs ve Filistin toprakları 20. yüzyılın başlarında İngilizler tarafından işgal edilmiştir. 1948'de Yahudi Devleti'nin kurulmasıyla ve özellikle 1967 sonrası işgallerle birlikte Filistin toprakları ve Kudüs şehri Müslümanlar için kutsallığın yanında acının da mekânı olur. Kudüs ve Filistin toprakları belirtilen bu önem temelinde Türk edebiyatında her daim değinilen temalardan biri hâlini alır. Klasik Türk edebiyatında kutsallık atfedilenler bağlamında edebî eserler kaleme alınır. Modern Türk edebiyatında ise bu tema farklı bir açıdan ele alınır. İsrail Devleti'nin kurulması ve Filistinlilere yönelik şiddetin artmasıyla birlikte 1950 sonrası Türk edebiyatında İslami duyarlığa sahip, Sezai Karakoç başta olmak üzere pek çok şair şiirlerinde Filistin'e, Kudüs ve bazen de Gazze'ye yer verirler. Bu şiirlerde İslam'ın hâkimiyeti altındaki güzel günlere özlem ve yaşanan şiddet işlenir. Gelişmeler karşısında modern Türk şiirinde genel olarak Filistin olmakla birlikte bu coğrafyanın kutsalına özel bir ilgi gösterilir. Günümüzde İsrail'in Filistin halkına yaptığı zulüm ve soykırım şiddetini artırarak devam etmektedir. Modern Türk şiirinde İslami bir anlayış ve retorikle yaşananlara yüksek perdeden itirazın devam ettiği görülür.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Filistin, Sezai Karakoç, modern Türk şiiri.

Palestinian Sensitivity in Modern Turkish Poetry

ABSTRACT

Palestine, which hosts important places of Islamic civilization, has been the subject of Turkish literature from past to present and is generally discussed in the context of Jerusalem, the common sanctuary of all heavenly religions. Jerusalem is one of the important cities of Islamic civilization. The first qibla of believers is Masjid al-Aqsa. Hz. From here, Muhammad ascended to the sky for Miraj. Jerusalem and Palestine, which were under Muslim rule for centuries, were occupied by the British in the early 20th century. With the establishment of the Jewish State in 1948 and especially with the occupations after 1967, the Palestinian territories and the city of Jerusalem became a place of pain as well as holiness for Muslims. Based on this stated importance, Jerusalem and Palestinian lands become one of the themes always mentioned in our literature. It is seen that it is discussed in literary genres through the sacredness attributed to it in classical Turkish literature. In modern Turkish literature, this theme is handled from a different perspective. With the establishment of the State of Israel and the increase in violence against Palestinians, many poets with Islamic sensitivity in our literature after 1950, especially Sezai Karakoç, included Palestine, Jerusalem and sometimes Gaza in their poems. In these poems, longing for the good days under the rule of Islam and the violence experienced are discussed. In the face of what happened, modern Turkish poetry generally pays special attention to Palestine, but also to the sacred of this geography. Today, Israel's oppression and genocide against the Palestinian people continues with increasing intensity. In modern Turkish poetry, it is seen that high-pitched objections to what is happening with an Islamic understanding and rhetoric continue.

Keywords: Jerusalem, Palestine, Sezai Karakoç, modern Turkish poetry.

Giriş

İsrail'in Filistin topraklarında birtakım nedenlere bağlı olarak Ekim 2023'ten sonra başlattığı savaş ilerleyen süreçte soykırımı dönüşerek devam eder. Elde edilen bilgi ve kanıtlar, bu bağlamda başlatılan hukuk mücadelesi, yaşananların insanlık tarihinde eşi rastlanmayan bir boyut kazandığını göstermektedir. Filistin'de yaşanan trajedilere Türk toplumunun her kesimden tepki gösterilip yüksek perdeden itiraz edilir. Balkanlar, Kafkaslar, Mekke, Medine ve Kudüs Türk toplumunun gönül coğrafyalarıdır. Bu diyarlarla kurulan bağ Osmanlı devletinin yıkılmasından sonra devam ederek bugünlere ulaşmıştır. Filistin'in kalbi sayılan Kudüs insanlık tarihinin ve İslam medeniyetinin önemli şehirlerindedir. Kudüs, Hristiyanlık ve Musevilik gibi diğer ilahi dinlere göre kutsal bir mekândır. Arapçada al-Quds, "kutsal, kutsal mabed" olarak adlandırılan Kudüs tarih boyunca Müslüman, Hristiyan ve Yahudi dinine mensup milletlerin egemenlik kurmaya çalıştıkları bir beldedir. İslam Devleti'nde Hz. Ömer zamanında fethedilen şehir, bazı dönemlerde hükümlerlik bağlamında el değiştirse bile Osmanlı'nın son dönemine kadar Müslümanların himayesinde kalır. Mescid-i Aksa, Müslümanların ilk kiblesidir. Kaynaklara göre Hz. Muhammed'in Miraç'a yükselmesi yine burada, Mescid-i Aksa'da gerçekleşmiştir.

Klasik Türk Edebiyatı'nda Kudüs ve Mescid-i Aksa İslami açıdan sahip olduğu değerler dünyası çevresinde yer bulur. Şairler sevgilinin güzelliğini vurgulamak için Kudüs'ü benzetme aracı olarak da kullanırlar. "Hz. Muhammed'in miraç hadisesinin yaşandığı yerdir. Bilal Habeşi'nin Hz. Muhammed'in vefatının ardından ezan okuduğu iki yerden biri Kudüs'tür. Müslümanların ilk kiblesidir... Sevgilinin yüzü ve kaşları Mescid-i Aksâ'ya teşbih edilir. Sevgilinin dergâhı Mescid-i Aksâ gibi kutsaldır. Kudüs ve Mescid-i Aksâ Müslümanların ziyaretgâhıdır. Yûsuf u Zeliha mesnevisinde olayın geçtiği mekânlardan biri de Kudüs'tür. Osmanlı'da bir vilayet merkezidir. Bazı yapılar Mescid-i Aksâ'ya teşbih edilir." (Altınova, 2018, ss. 138-158). Seyahatname ve Fetihnamelerin dışında, son yüzyıl öncesine değin Mescid-i Aksa ve Kudüs, Türk edebiyatında belirgin olarak yer bulmaz.

Filistin, özelinde Kudüs ve Mescid-i Aksa modern Türk edebiyatında daha çok 1950 sonrası dönemde İslami duyarlılığa sahip şairlerle gündeme gelir. İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Müslümanlarının uğradığı haksızlıklara sahne olan Kudüs, kutsiyetinin yanı sıra acının da mekânı olur. 1967'de yaşanan 6 Gün Savaşı'nın ardından bölgede İsrail işgalinin hızlanması Modern Türk edebiyatında Filistin'e bakışı değiştirir. Burası geçmişte birçok peygamberin vatanı, menkıbelerinin mekânıdır ancak bugün asli unsurlarından olan Müslüman Filistinlilerin zulüm ve işkence diyarı olur. Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya atfedilen kutsiyete, Gazze başta olmak üzere tüm ülkede yaşanan zulmün eklenmesi İslami ve insani duyarlılığa sahip şairleri duygularını depreştirir. M. Altınova bu coğrafyada yaşanan trajedinin bilhassa 1950 yılından sonra Kudüs konulu şiirlere yansıtıldığına, bu bölgede yaşayan Müslümanların türlü sıkıntılarının ele alındığına dikkat çeker (Altınova, 2018, s. 155).

Canlılar arasında daha çok hayatı idame ettirme biçiminde var olan dayanışma, insanlar arasında genellikle bir nedene dayanır. Aile, oymak, boy ve millet, bu dayanışmanın varoluşsal tarafı; ideoloji, din veya inanç bağları, öze ilişkin olanıdır. Hristiyan dünyasında kutsal addedilen Kudüs'e sahip olmak için yola çıkan Avrupa Haçlı ordusunun yağmaya, ötekileştirmeye ve kıyıma dönüştürdüğü seferleri; Soğuk Savaş döneminde Kapitalist ve Marksist ideolojiyle beslenen paktlar (NATO ve Varşova Paktı gibi) ya da Yahudilik gibi irki dayanışmaları bu bağlamda düşünmek mümkündür. Bu ve benzeri tüm dayanışmalar sosyo-psikolojik ya da görünüşte uhrevi temelli olsalar bile İslam dini gibi kesin ya da telkin edici özellik taşımazlar. İslam dininde tesanüdün (dayanışmanın) önemi çok büyüktür. Kur'an-ı Kerim'de ve hadisîşeriflerde tesanüdü teşvik eden beyanlar vardır: Buyruk, emir içerikli hadisîşerifler Müslümanlar arasındaki bağı sosyo-psikolojik dayanışmadan daha ileriye taşır ve inancın paydaşı kılar, his ya da duyarlıklar arasında koordineyi de temin eder.

Modern Türk edebiyatında Kudüs'e değinen, kutsalın odağı olan bu beldeyi zulmün merkezi kılan Yahudi yönetimine isyan eden şairlerin başında Sezai Karakoç yer alır. Diriliş Dergisi'nin ilk sayısında çıkan "Ey Yahudi" şiirinde Siyonistlerin Mescid-i Aksa'yı yakmasına en yüksek perdeden itiraz eder. Karakoç'un çaktığı bu kıvılcım, İslami duyarlılığa sahip olanlar başta olmak üzere diğer

şairlere de sirayet eder. İsrail'in Filistin'i işgali sonrası yaşanan dram Mehmet Akif İnan, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Arif Ay, Cahit Koytak, Ali Ural gibi birçok şairin Filistinli Müslümanlar ve vatanları üzerine şiir yazmalarına vesile olur. Bütün dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da şairler doğaya, canlılara ve özellikle insanlara karşı ilgilidirler. Duyarlılık konusunda çoğu şair ideolojik ya da dinî ayırım gözetmez. Türk edebiyatında 'I. Yeni' şiirinin önde gelen şairi Orhan Veli hayatının önemli kısmında Garip hareketi çevresinde kalıp mizahi şiirler yazmış olsa bile dünya meselelerine bigâne kalmayıp bu bağlamda "Karanfil" ve "Cımbızlı Şiir" şiirlerini yazar.

"Ne atom bombası
Ne Londra Konferansı
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!" (Kanık, 1988, s. 85).

II. Dünya Savaşı yıllarında yaşananlara ironik olarak dikkat çeken "Cımbızlı Şiir" gibi Türk edebiyatında insanı ve toplumu ilgilendiren pek çok şiir yazılmıştır. Konu insan/lar ve canlılar olunca şairlerde kendiliğinden bir duyarlılık ortaya çıkar. Eski Türk şiirinde sagular, sonrasında ağıtlar, Divan edebiyatında mersiyeler bu bağlamda yazılmış hüznü yüklü şiirlerdir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel veri analiz yöntemlerinden "doküman analizi" yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada ifade edilecek konu hakkında yazılı ve görsel malzemelerin incelenmesini içeren bu yöntem doğrultusunda, Cumhuriyet Dönemi ve sonrasındaki Türk şairlerin Filistin hakkındaki şiirlerinden ve alanla ilgili araştırmacıların çalışmalarından yararlanılmıştır. Elde edilen bilgi ve belgelerin içerik analizi yapılarak elde edilen bulgular çalışmada kullanılmıştır. Çalışmada etik kurul kararı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

Müslümanca Hassasiyeti Şiire Dönüştüren Şair, Sezai Karakoç

1950'li yılların sonlarına doğru Sezai Karakoç şiirlerinin yanı sıra fikrî yazılarında İslamî duyarlığın yanında ümmet bilincini yoğun biçimde işler. Nitekim Karakoç'un Diriliş fikri bu amaçla ortaya çıkar: Şaire göre diriliş bir arayış akımıdır. Diriliş anlayışı, bütün kültür ve uygarlık alanını kapsar (Karakoç, 2005, 7). Diriliş, Türkiye ile sınırlı tutulmayan, parçalara bölünen İslam coğrafyası ve Müslümanlar arasında birliği hedefleyen bir harekettir. Karakoç'un medeniyet tasavvuru, tarihini ve geleneğini bilen bilinçli Diriliş erinin inşasına dayanır. Bu düşüncede soyut ve somut faaliyetler bir bütünlük arz eder. İslam dünyasının Batı karşısında verdiği savaş sadece fiilî bir savaş değildir. İslam medeniyeti Batı'nın fikrî taaruzuna karşı savaş vermelidir. Sezai Karakoç yazı ve şiirlerinde Diriliş nesline İslam medeniyetinin tarihini, kültürünü, geleneğini hatırlatır; mevcut sorunlara değinir, gelecek ile ilgili hayallerini ve ideallerini aktarır.

"Medeniyetimizin, çağımızda bir tekniği, bir sanat ve estetik ifadesi, bir düşünce dinamiği, bir bilim ağı olmalı ki Batı uygarlığıyla savaşabilelim ve benliğimizi koruyabilelim. Diriliş bu anlamda peygamberimizin bütün sünnetlerini ihya amacını gütmek demektir. Çünkü peygamber, inanmayanların karşısına hem söz ve düşünce, hem ahlâk, hem Tanrı'ya tapınma hem de silah ve Müslüman şairlerin şiirleriyle çıkmıştı." (Karakoç, 2022, s. 32).

İslam medeniyetinin içinde bulunduğu mevcut durumu dert edinen, geleceğe yönelik idealleri olan Diriliş gençliğini yetiştirmeyi amaç edinen Sezai Karakoç yazı ve şiirlerinde Bosna Hersek'ten Eritre'ye, Filistin'den Afrika'ya kadar dünyanın her yerinde zulüm gören Müslümanlara değinir. Müslümanların yaşadığı coğrafya yüzyıllardır farklı milletlere ve farklı dinlere mevcut toplumların yoğun savaşlar verdiği bir coğrafyadır. Sanayi Devrimi'yle birlikte yeraltı ve üstü zenginlikleri elde etmek için Batı, Müslümanların yaşadığı beldeler başta olmak üzere pek çok yeri tahakküm altına almaya çalışmıştır. Diriliş nesli İslam medeniyetinin tarihi öneminin yanında coğrafi öneminin farkına vardığında sorumluluğunun ne kadar fazla olduğunu daha iyi anlayacaktır. Tarihî ve sosyal hayatın imkânlarına sahip vatan coğrafyasının önemine dikkat çeken Mehmet Kaplan şunları ifade eder:

“Millet deyince aynı topraklar üzerinde, aynı tarihî kaderi yaşayan ve aynı kültürü haiz insan topluluğu anlıyoruz. Bu tarife giren “toprak” unsuru, şüphesiz, bir milletin hayatında en mühim âmili teşkil eder. Zira bir milletin iktisadi, içtimai, hatta uzvi ve ruhî hayatı, her şeyden önce içinde yaşadığı coğrafi şartlara bağlıdır.” (Kaplan, 2016, s. 48).

İslam medeniyetinin önemli mekânlarından olan Kudüs sadece orada yaşayan müminlerin değil bütün inananların ortak değeridir. Müslüman doğduğu, yetiştiği ve yaşadığı yerle birlikte İslamın geçmişte ya da bugün hüküm sürdüğü bütün coğrafyalardan da sorumludur. Sezai Karakoç İslam medeniyetinin doğduğu, geliştiği diyarların yaşadığı zorlukları görmüş ve öngörüsü (İslam literatürüne göre feraseti) ile yaşayacaklarını hissetmiştir. Bu nedenle Diriliş neslinde Türkiye başta olmak üzere Suriye ve Şam; Filistin ve Kudüs şehri gibi gönül coğrafyaları için bilinç oluşturmaya amaçlar. Ona göre Diriliş nesli bu yerlerle tarihî ve dinî anlamda ünsiyet kurmalıdır. Sezai Karakoç bilinç dünyasında sıkı sığa bağlı olduğu Kudüs’te yaşananlara, Mescid-i Aksa’ya karşı yapılan saldırılara “Ey Yahudi” şiiriyle tepki gösterir:

Nihayet Mescid-i Aksa’yı da yaktın ey yahudi
Asırlardır insanlığın ruhunu yaktığın gibi ey yahudi (Karakoç, 1969)

1969 yılında Diriliş dergisinin ilk sayısında yayımlanan “Ey Yahudi” şiirinde Sezai Karakoç Mescid-i Aksa ile Kudüs’ün İslam ümmeti için önemine, ulus olarak Yahudilerin karakteristik özelliklerine dikkat çeker. Yahudi ulusunun, tarih boyunca sadece maddi olana ve gözlemlediği, somut olanla bağını şiirinde işler:

Aya çıkararak göğe çıktığını sandın ey yahudi
Göğe çıktığına inanır inanmaz
Büyük Peygamberin göğe çıktığı yeri yaktın ey Yahudi (Karakoç, 1969)

Hiz. Peygamberin gönderilmiş, resul olduğunu bilmelerine karşın Yahudi ırkına mensup olmadığından ötürü reddederler (Bakara Suresi, 89. Ayet). 1969 yılı Ağustos’unda Mescid-i Aksa’yı yakan fanatik Yahudilere gönderme yapan şair, yakılanın gerçeği değil ancak gölgesi olduğunu belirtir. Yahudiler gerçeğini yaktıklarını sanarak yanılırlar sadece. Şair, yaşananlar karşısında sessiz kalan Müslüman dünyasını ise eleştirir: “Belki Mescid’in ateşinden bir köz düşer de/Buzlarımız çözülür ey yahudi” dizeleri ile Mescid-i Aksa’ya yapılan saldırının bir medeniyet uyanışına sebebiyet vermesini umar. Şair, Yahudi toplumunun tarihi boyunca yaptığı zulümlerin cezasız kalmayacağına inanmak ister.

Sen Süleyman Peygamberin ruhunu incittin ey yahudi
Davut Peygamberin ruhunu sarstın ey yahudi (Karakoç, 1969)

Teolojik tarihe göre kendi peygamberlerine dahi ihanet eden Yahudilerin Mescid-i Aksa’yı yakarak bayraklarına taşıdıkları yıldız (Davut yıldızı) sembolünün sahibi Hz. Davut’la birlikte Hz. Süleyman’ı da incittiklerini dile getiren Sezai Karakoç Kudüs’te yaşananlara tüm inananların, özellikle Müslümanların dikkatini çeker.

Artık ne Zekeriya ve ne İsa var
Sararmış bir tomar mı mucizeler
Ölümlerin dirilişi şifa veren kelimeler
Ve ne de Miraçtan bir iz
Yerden yükselen kaya
Ve Kudüs şehri. Artık yer şehri, toprak şehri. (Karakoç, 2021, ss. 628-629)

Zekeriya ve İsa’ya inananların yerini onları görmediği için gördüğüne inananlar almış, mucizelerden bahseden kâğıtlar sararmış, Miraç’tan bir iz kalmamıştır. Hz. Peygamberle semaya yükselen kaya’dan da iz yoktur. Kudüs’e ve bu kutsal mabede reva görülen acılar karşısında Yahudiler

kadar birlik bilincinden yoksun olan Müslümanlar da suçludur. Gönüllerde ve ümmette vahdet olmayınca da;

Kurşundan çiçeklerin şehri.
Gülle kusuyor ana rahmi
Bomba parçalıyor beynini bebeğin.
Tanklar saldırıyor evlere bir anda ev yok tank var
Uçak var gök yok utanç var (Karakoç, 2021, s. 629)

Sezai Karakoç bu şiiri yayımladığı 1969 yılında bugün yaşananları görmüş ve öylece yazmış gibidir. Esasen Yahudilerin geçmişi ile bugünü arasında bir fark yoktur. İmkâna ve iktidara sahip oldukları her zaman aynı karakteristik özelliği gösteren bir ulus kimliğine sahip oldukları Kur'an'da A'râf Suresi, 148. Ayet'te doğrudan dile getirilir. Yahudilerin Müslümanlara karşı inkârcı tavrın benzerinin Hz. İsa ve Hz. Meryem'e yönelik olduğu yine Kur'an-ı Kerim'in Nisâ Suresi, 155- 157. Ayet'te yer alır. Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkında iftira içeren düşüncelere sahip olmaları, paraya olan ilgileri, tefeciliği meslek edinmelerinden ötürü tarih boyunca ulusların nefretini celbeden Yahudiler, egemene egemen olma felsefesi ile hareket ederek paraya bağlı bir dünya düzeni inşa etmenin peşinde olurlar. Nitekim emellerinde de önemli ölçüde başarılı olurlar. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, kurdukları İsrail devleti ile birlikte tarih boyunca maruz kaldıklarını, Filistin halkına yaşatmaya başlarlar.

Ve kime karşı bütün bunlar
Masûm insanlara karşı
Binlerce yıl oturdukları yurttan kalmak isteyenlere karşı
Ve kim tarafından bütün bunlar
Roma'nın, Babil'in, Asur'un ve Firavunların
Ve nice milletlerin zulmünü görenler tarafından (Karakoç, 2021, s. 629).

Geçmiş ile bugün göz önüne alındığında, imkân ve iktidarı eline geçirdiğinde Yahudi ırkının yapacaklarına işaret eden Sezai Karakoç, bu ulusun gerçek Tevrat'ın emirlerine başkaldırdıklarına, kendi peygamberleri ve (kendi) Allahlarına savaş ilan ettiklerini dile getirir. Zira artık doğru ve doğrudan okunan kitap olan Kur'an yerine "Tersinden okunan Tevrat hükümleri" doğrultusunda müminleri (tek olan Allah'a iman edenleri) yargılamaktadırlar. Oysa tarih boyunca zulüm gördüklerinde onlara kucak açan sadece Müslümanlar olmuşken, onlara karşı vefa yerine ihanet ederler.

Sana hiçbir zarar vermemiş bir ümmet için
Sıkıştığın her sefer seni kurtaran
Seni koruyan
Acımasından ötürü senin kendisine sığınmanı kabul eden
Kerim, cömert, mert bir ümmet için
İnsanlığın son ümidi bir ümmet için
En büyük kini duymaktasın
O fakir de olsa uludur
O mazlumdur
Sen onun ululuğunu ve mazlumluğunu,
Hakikat taşıyıcılığını kiskaniyorsun ey Yahudi (Karakoç, 1969).

Hüküm ki:
Haksız yere bir insanı öldüren bütün insanlığı öldürmüş
Gibidir

Ve fitne, Arzı fesada verme, daha büyük suç adam öldürmekten
Fitne bastırılınca kadar savaşın!
Yeryüzünden fesat kalkıncaya kadar

Ey insanlık, ey insanlar
Ey gündüzden daha gündüz,
Hakikatten daha hakikat
Müslümanlar. (Karakoç, 2021, s. 630)

“Hakikatten daha hakikat Müslümanlar”, Yahudilere karşı duracak, mücadele edecektir. Sezai Karakoç’un muhtelif şiirlerinde değinmekle birlikte doğrudan Filistinli konu edindiği diğer bir şiiri Sepet’tir. “Ey Yahudi” şiirinden bir yıl sonra yayımladığı bu şiirinde cümle mantığı yerine göndermeleri olan, dinler tarihiyle örtüşen, kısmen sembolik bir anlatımı benimser. Sanat dili ortak dilden farklılık gösterir. Bu yönüyle edebi eserlerin dili, edebiyat ve dil bilim unsurlarının çok yönlü yansımaları ile estetik bir boyut kazanır (Karabulut, 2019, s. 31).

Bir vakitler niçin
Böyle büyük tutulmuş ölçüleri,
Çocuklar bile biliyor,
Cezayir’in ekmek sepetleri,
Filistin’in ekmek sepetleri

Anne ne koysun içine,
Ekmek mi çocuk mu
Düşmanın ilk baktığı,
Ekmek sepetleri

Dolmayı bekleyen
Ekmek sepetleri
Ve boşalmayı,
Ekmek sepetleri

Her eşya gitse
Kalacak tek eşya
İnsana en aykırı
Filistin’de ekmek sepetleri (1970) (Karakoç, 2021, s. 414)

Sepet şiirinde baskın olarak Filistin’e değinse de Cezayir’e de yer veren Karakoç, sepet metaforu üzerinden bölgede yaşayan Müslümanların yaşadığı ıstıraplara şiir diliyle göndermede bulunur. Firavun, kâhinlerden aldığı habere göre hareket ederek saltanatının devamı için o yıl içerisinde doğan bütün İsrailoğullarının erkek çocuklarının katledilmesini emreder (Uzun, 1996, s. 122). Oğlu Hz. Musa’nın öldürülmesinden endişe eden annesi, onu bir sepete ya da sandığa koyarak Nil Nehri’ne bırakır. Kur’an-ı Kerim’de bu hadise Kasas Suresi 7-9. Ayet’te anlatılır. Firavun’un emriyle İsrailoğulları kıyıya uğratılmaya başladığında, annesi henüz bebek olan Hz. Musa’yı bir sepet ya da tahta sandığa koyarak Nil’e bırakır. Akıntıya bırakılan sepet, Firavun’un sarayının sahiline yönelir. Firavun’un eşi Asiye sepeti/sandığı bulur ve içindeki bebeği sahiplenmek ister. Sezai Karakoç Kur’an ayetlerine göndermede bulunarak Hz. Musa’nın dini, Museviliğe bağlı olduklarını iddia eden Yahudilere seslenir. Ancak bu kez zulme uğrayanlar İsrailoğulları değil, onların yok etmeye çalıştıkları Filistinli Müslümanlardır. Geçmişte Firavun’un İsrailoğullarına uyguladığı yok etme teşebbüsünü onlar Müslümanlara yaparlar.

Diğer Güzel Adamların Şiirlerinde Filistin ve Kudüs

Necip Fazıl Kısakürek etkisinde edebiyat dünyalarına şekil veren pek çok şair onu Üstat, Sezai Karakoç’u da usta ve abi olarak değerlendirirler. Bu şairlerin ortak özelliği İslami bir duyuş ve düşünüşe sahip olmalarıdır. Bu yazar ve şairlerin topluluk özelliği gösteren, adını Cahit Zarifoğlu’nun yazdığı Yedi Güzel Adam şiirinden alan, *Mavera* dergisi çevresindeki şairler İslam coğrafyalarını insanlarıyla birlikte eserlerine taşırlar. Onlar için Kudüs özel bir anlam taşır. Bu yazar ve şairler içinde adı Kudüs ile birlikte anılan ve "Kudüs Şairi" olarak tanınan Nuri Pakdil’in “Anneler ve Kudüs” şiiri

edebiyatı takip edenlerin ve özellikle de şiir okurların dünyasında yer edinir, Filistin ve Kudüs üzerine ilgiyi arttırır.

“Tûr Dağını yaşa
Ki bilesin nerde Kudüs
Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum

Ayarlanmadan Kudüs’e
Boşuna vakit geçirirsin
Buz tutar
Gözün görmez olur

Gel
Anne ol
Çünkü anne
Bir çocuktan bir Kudüs yapar

Adam baba olunca
İçinde bir Kudüs canlanır” (Pakdil, 2015, s. 58)

Şiirde Kudüs’ün bir kol saatine benzetilmesi, zaman olarak merak edilmesi, sıklıkla hatırlanmasını ihsas etmesi açısından önemlidir. Bu benzetmeden hareketle Mücahit Koca onun şiir ve yazılarında Filistin’in yanı sıra Kudüs hassasiyeti için şunları kaydeder: “Filistin ve Kudüs, Pakdil’in çok sık işlediği; acısına ortak olmak istediği coğrafya ve mekânlardı... Kudüs’ü bir kol saati gibi yanında taşır; ‘Tur dağını yaşa/ki bilesin nerde Kudüs/Ben Kudüs’ü kol saati gibi taşıyorum’ Pakdil’in bakışında Mekke, Medine ve Kudüs üçgeni uygarlığın prizmasını oluştururdu. Çünkü Peygamber Efendimiz, Miraç’a çıkarken dünyada son ayak bastığı yer Kudüs’teydi.” (Koca, 2024, s. 58).

Kudüs ve Mescid-i Aksa özelinde dokunaklı şiirler yazarlarından bir diğeri şair M. Akif İnan’dır. Akıncılar dergisinin 4 Ekim 1979 tarihli beşinci sayısında yayımladığı Mescid-i Aksa şiiri altı bentten oluşur. İnan, Kudüs ve Filistin hakkında görüşlerini Mescid-i Aksa üzerinden dile getirir. Bu kutsal mabedin Yahudiler tarafından yakılması her Müslüman gibi M. Akif İnan’ı da derinden üzer. Mescid-i Aksa’nın yakılması ve Kudüs’ün işgal edilmesini Hristiyan ve Yahudilerin Müslümanlardan intikam alması olarak yorumlar.

“Kudüs, sadece Müslümanlarındır. Kudüs’ün işgali; Yahudilerin, Hristiyanların, emperyalizmin Müslümanlardan aldığı intikamı gösteren, hakareti sembolleştiren, sömürünün acımasız kararlılığını onaylayan müthiş bir dönüm noktasıdır. Bütün Müslümanların köle gözüyle görülmesinin ispatı hükmünde bir olaydır bu işgal.” (İnan, 2015b: s. 392).

M. Akif İnan, Müslümanlara uygulanan zulmü, ümmet bilinciyle tekrar bir araya gelmeleri için vesile olarak görür. Kudüs’ün içinde bulunduğu durumdan hareketle Müslümanların ortak bir tepki oluşturmaları, İslam’ın geleceği ve fikirde birliği adına bir fırsat olduğunu düşünür.

Mescid-i Aksa’yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
Varıp eşliğine alınımı koydum
Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu (İnan, 2015a: 109)

İsrail’in işgaliyle İslam Medeniyetinden koparılmaya çalışılan Kudüs’ün özlemini şair rüya formatında yorumlar. Ağlamasına neden ise İslam medeniyetinde geçirdiği mutlu geçmişe özlemi ve yapılan zulüm karşısındaki acizidir. Mescid-i Aksa’nın bir çocuğa benzetilmesini Şaban Sağlık, küçüklük kavramı ve çocukluğun insan hayatının ilk dönemi olması üzerinden açıklar (Sağlık, 2002, s. 91).

M. Akif İnan'ın rüyasında Mescid-i Aksa'yı ağlayan bir çocuğa benzetmesi anne-çocuk ilişkisi bağlamında bir kopuşu imler. Hamilik yapması gereken anne konumundaki Müslüman ümmeti onu, Mescid-i Aksa'yı öksüz bırakmışlardır. Bütün bu yaşananlar karşısında saflığına ve mahsunluğuna sığınan Mescid-i Aksa temiz kalmayı sürdürür. Sorumluluk onun mesuliyetini duymayan, kayıtsız kalan Müslümanlardadır. “varıp eşliğine alnımı koydum” diyen M. Akif İnan gönül coğrafyasında önemli bir edinen Mescid-i Aksa'yla dolayısıyla Kudüs'le dertleşir. Sezai Karakoç'un Diriliş nesline yüklediği sorumluluk bilincini İnan'ın sadece kalbine ve bilinçaltına sirayet ederek ümmetin onur mabedi olan Mescid-i Aksa'yı rüyasında görmekle kalmaz onunla hasbihal eder, dertleşir. Şair duyduğu nehir sesiyle, metaforik düzlemde İslam medeniyetinin sürekliliğini ve tarihsel derinliğini vurgular. M. Akif İnan da Karakoç gibi Kudüs'te yaşananlar karşısında Müslümanların bir isyan ateşi yakmasını umar (İnan, 2015b, s. 365).

Gözlerim yollarda bekler dururum
Nerde kardeşlerim diyordu bir ses
İlk Kibleşi benim ulu Nebi'nin
Unuttu mu bunu acaba herkes (İnan, 2015a, s. 109)

M. Akif İnan'a göre İslam coğrafyasında yaşananlar Müslümanlar için bir imtihandır. Şer'de hayır uman şair bu işgalin Müslümanların göstereceği tepkiyi somut bir kanıt, eylem olarak düşünür (İnan, 2015b, s. 392). “Unuttu mu bunu acaba herkes” ifadesi Müslümanların İslamın en önemli coğrafyalarına kayıtsızlığı karşısında bir şaşkınlığı ve sitemi ifade eder. Şair için Kudüs'ü unutmakla kişinin yurdunu, inancını, kişiliğini ve anlamını unutmaya eş değerdir (İnan, 2015b, s. 390). Kudüs'ün unutulmayı, yurdunu, vatanını unutmakla bir telakki etmesi şairin gönül coğrafyasını Anadolu ile sınırlamadığını gösterir. Bilinç dünyasında yer eden Kudüs'ün gelecekte tekrar vatana katılacağına dair inancı tamdır. Kudüs yeryüzü Müslümanları için ilahi imtihandır (İnan, 2015b, s. 367). Şair Kudüs'ün İslam medeniyeti tarihindeki önemine dizelerinde yer vererek Müslümanlarda bilinç tazelemesi oluşturmaya çalışır.

Şimdi kimsecikler varmaz yanıma
Mü'minden yoksunum tek ve tenhayım
Rüzgârlar silemez gözyaşlarımı
Çöllerde kayıp bir yetim vahayım (İnan, 2015a, s. 110)

“Çöllerde kayıp bir yetim vahayım” diyerek Müslümanlara sitemini sürdüren Mescid-i Aksa fiziksel olarak Müslümanlardan koparılsa dahi bütün Müslümanların gönlünde bilincinde olduğunu bilmektedir. Müslümanlar için kaybedilen vaha bir gün tekrar keşfedilecek ve Müslümanlar dünya denilen çölde Kudüs'le tekrar diriliş suyunu bulacaktır.

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslam diyordu (İnan, 2015a, s. 109)

M. Akif İnan'ın Mescid-i Aksa'dan iletmiş selamla bu ulu mabedin kendini hatırlatmak isteğine dikkat çeker. Mescid-i Aksa'nın hasret ve sitemini duyan şair bu duyguların Müslümanların gönüllerinde de yer edinmesini umar. İnan'a göre Kudüs'te, Mescid-i Aksa'da ve bütün bir Filistin'de yaşananlar İslam medeniyetinin tekrar diriliş meşalesinin yakılacağına vesile olacaktır. Nitekim Mescid-i Aksa'nın yakılması Müslümanların ilgisinin bölgeye yönelmesinde etkili olur ancak zamanla unutilen, küllenen duyarlılık yakın dönemde Gazze'de yaşanan soykırım ile tekrar harlanıp alevlenir. İnsanlık tarihine soykırım olarak kaydolun bu trajedi ve öncesinde başta Kudüs ve Gazze olmak üzere birçok Filistin beldesinde yaşananlara şairler kalemleriyle dillerini silah yaparak zulümlere dikkat çekmeye çalışırlar. Bu şiirlerde yer alan hemen bütün tasvirler birer trajik gerçeklikten beslenirler. Kendi döneminde İslam dünyasının panoramasını Safahat'ında yansıtan Mehmet Âkif, 1912'de Sırat-ı Müstakim'de ‘Tasvir’ başlığıyla yayımladığı yazısında betimlemeyi eşyayı, bir yönüyle hâlde yaşanan gerçekliği dile getirme olarak niteler. Bunun için ise gereksiz detaydan kaçınarak söylem

yerine göstermenin esas alınmasını tavsiye eder: “Tasvirin amacı hakikatleri eşyaya söyletmektir.” (Ersoy, 2021: s. 122). Doğrudan betimleme yerine hakikatin eline kalemi vererek yaşananları duyguya dönüştürebilmektir aslolan. Ersoy’un İstiklal Marşı ve Çanakkale Savaşı’nı konu edindiği destansı şiiri başta olmak üzere pek çok manzumesinde yaptığı gibi duygu aktarımını sağlamaktır.

Hermeneutik (yorumlama teorisi ve metodolojisi)’in önemli adlarından olan Dilthey’e göre anlama kendi varlığımızın subjektif sınırları içinden dışarı taşmak, kendi hayat imkânlarımızı ve kendi varlığımızı aşarak başkalarına ait ruh durumlarını içten yaşamak, insanlık dünyasının sınırlarını aşarak başkalarına ulaşmaktır.” (Birand, 1960, s. 29). Yahya Kemal Beyatlı’nın geçmişin asude zamanlarını yorumlamasını; Filistin’i, Kudüs’ü ve orada yaşayan Müslümanların acılarını duyumsayan şairlerin şiirlerini Dilthey’in bu perspektifi çevresinde düşünmek mümkündür. 1950 sonrası, yakın dönem Türk şiirinde, Filistin coğrafyasında Yahudilerin devlet kurması, işgal politikaları ve beraberinde yaşattıkları zulümler, dinî hassasiyet taşıyan şairleri derinden etkiler. Bu duyarlıklarını şiirlerine taşırlar. Yaşanan acıların gerçekliği ve boyutu onları şiirlerinde olabildiğince gerçekçi bir dil kullanmaya yönlendirir. Bundan ötürü Filistin, Kudüs, Mescid-i Aksa ve buralardaki Müslümanlar üzerine yazılan şiirlerde lirik ve sembolik bir dil yerine gerçekliğin retorikine başvururlar. Bu şiirlerde Filistin’in geçmişi, Müslümanların ortak kutsalı olan Kudüs ve Mescid-i Aksa dolayımında açık ya da dolaylı göndermelere yer verilir. Mehmet Kurtoğlu, “Savaşın Şehirleri” şiirinde Hz. İbrahim’in Halil/dost sıfatına, Hz. Muhammet ile birlikte birçok peygamberin atası oluşuna, Hz. İsa ve Hz. Peygamber’e göndermede bulunarak yakın tarihte Filistin’de yaşananlar arasında ilişki kurar:

Ey allah dostu Ceddül Enbiya
Ey yarı yolda bırakılan
Ey sapanını çağın çocuklarına miras bırakan
Ey kuşdili konuşup mührünü çaldıran hükümdar
Ey evlat acısıyla gözleri kör olan
Ey aşkı ve iffeti öğreten köle
Ey dertlerini sabırla yenen
Ey çarımha gerilen müjde
Ey Benî İsrail peygamberleri
Ey seçilmişler seçilmiş
Ey düşmanına merhamet dileyen
Merhamete muhtaç şimdi ümmetin...
... (Kurtoğlu, 2009, s. 224-226.)

Filistin’de yaşananlara dünya ülkeleri için duyarlılığı en yüksek olan ülkelerden biri Türkiye’dir. Türk şairlerinin insanlık başta olmak üzere dinî hassasiyetin de eşlik ettiği bir alakayla bu coğrafyada yaşananlara şiirleriyle tepki gösterirler. 7 Ekim 2023’ten itibaren Filistin’in sahil kenti olan Gazze’de yaşananlara ve halkına uygulanan suça sığacağı sığacağına şiiriyle tepki gösteren şairlerden biri İlhan Kurt olur.

“Uyandırın çocukları ölüm uyanmadan henüz
Kadınların hatimleri var, korkulacak bir şey
yok yani
Hem biz cami çıkışı üç beş TL, belki biraz
daha fazla, korkmayın sakın olun
Sakiniz, sorduk: yokmuş zaten ölümden
erken uyanmak diye bir şey
Çocuklar uyusun, söyleyin rahat uyusunlar
Yokmuş zaten uyanmak diye bir şey ölümden
erken” (Kurt, 2023, ss. 18-19)

Son dönem Türk şiirinin nafi kalemelerinden olan İlhan Kurt’un Gazze’de yaşananlara karşı yazdığı şiirlerdeki dil için Mehmet Güneş şunları kaydeder: “Filistin meselesini oldukça insancıl bir bakışla şiirlerine aktaran Kurt, bazı şiirlerinde bu meseleyi daha yalın bir dille duygularını da açıktan

ifade ederek işlerken aynı meseleye odaklandığı bazı şiirlerinde ise imgesel bir dili tercih eder.” (Güneş, 2024, s. 61).

Sare Öztürk “Ellerin Kurusun” şiirinde indirilen Hz. Davut’a nazil olunan Zebur’daki Mezmurlar ile metinler arası ilişki kurarak onları tersten okuyarak zulmeden ile zulme uğrayan arasındaki rol değişikliğini şiirine taşır (Mezmurlar, 137/5-9). Bilindiği üzere Yahudiler, İsrailoğulları peygamberlerinden olan Hz. Davud’a atfen anılan yıldızı bayraklarında kullanırlar.

Ey Yerusâlim (Kudüs), seni unutursam
Sağ elim kurusun!
Seni anmaz,
Yerusâlim’i (Kudüs’ü) en büyük sevincimden üstün tutmazsam,
Dilim damağıma yapışsın (Öztürk, 2017, s. 17).

Bu dizelerde yer alan söylemleri Zebur’da yer alan Mezmurlar’la ilişkilendiren Sare Öztürk, metinde zulme uğrayanlar olarak anılan İsrailoğulları’nın yakın geçmişte ve günümüzde yaptıkları zulmü unutmayaacağına Mezmurlardaki dille yemin eder. Şiirin devamında yine Mezmurlarda bahsi geçen ve Babil Kızı ve yavruları için yapılan bedduayı İsrail askerlerinin Filistinli çocuk ve bebeklere fazlasıyla uyguladıklarını dile getirir. Şiirin son dizesinde şair, Tebbet suresine gönderme yaparak Arapça kurusun anlamına gelen ‘tebb’ kelimesi ile Müslümanlara düşmanlığıyla bilinen Hz. Peygamber’in amcası Ebu Leheb ve eşini hatıra getirir: “Ebû Leheb’in elleri kurusun! Kurudu zaten. Ona ne malı fayda verdi ne de kazandığı başka şeyler. O, alev alev yanan ateşe atılacak! Dedikodu yapıp söz taşıyan karısı da. Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak.” ayetikerimesiyle gücüne güvenenlerin acı sonu bildirilmektedir (Tebbet Suresi, 1-5. Ayet).

sen bu çocukları dilim
dilim ucunda tankların
ağlattın, bağırttın, öldürdün
sen bu çocukları dişlerinden çeke
...
ağlayarak, bağırarak, ölerək
sen bu çocukları kese
kese kese...
ellerin kurusun ve tebb!” (Öztürk, 2018, s. 17.)

Hasan Akay, “Kudüs Daima” adlı şiirinde Kudüs ve Mescid-i Aksa özelinde bu beldelerde yaşananlara ve Müslümanların uğradığı zulümlere dikkat çeker. “Kudüs Daima”nın ilk mısrası Sezai Karakoç’un Anneler ve Çocuklar’ını anıştırır, ‘Yaşasın!’ ünlem sözcüğü ile Kudüs’ün annelerini ve çocuklarını överek onları selamlar.

Yaşasın! Anneler ve Kudüsler! (Akay, 2018, s. 9)

Kudüs halkı, Müslümanların duruşu, dirayeti ve bu şehri ulu kılan değerlerden Mescid-i Aksa’nın yüce yapısını nazara veren Akay, şehrin, mabedin ve halkın heybetine ve kararlılığına iki büyük kahraman sahabeyi anarak dikkat çeker: Hz. Hamza ve Hz. Ömer.

İnan Mescid-i Aksa
Cehennem arza aksa
Asla vazgeçmeyecek
Ömer duruşundan ve
Hamza vuruşundan!
...
Ey uğruna her şeyin feda olduğu şehir!
...
(Akay, 2018, ss. 9-11).

Recep Garip “Filistin’e Ağıt” şiirinde A’râf Suresi’nin 133. Ayet’ine göndermede bulunarak Hz. Musa ve kavmi İsrailoğulları’na zulmeden Firavun’un ve halkının başına gelen musibetleri hatırlatır. Ancak zulümde ısrar eden Firavun ve askerleri sonunda boğularak helak olurlar. Geçmişte yaşananları bugün Firavun rolünü üstlenen Yahudilere hatırlatarak zulümden vazgeçmelerini ister:

Ey İsrail oğulları! Ey Yahudi!
Güzel’in düşmanları;
Size Musa peygamberin mucizeleri bir şey söylemedi mi?
Yılanlaşan asa, ışık veren el, aydınlatmadı mı yüreklerinizi?
Çekirge sürüleri sofranızı sarınca, yok olunca tahıllarınız
Ekin böceği aşsız, katıksız, bırakınca uyanmadınız mı?
...
Artık, fesada uğrayanlardan oldunuz
Dünyayı bozdunuz kundaktaki bebeği vurdunuz.
Lanetliyor sizi, bir milyar insan.” (Garip, 2009, ss. 104-105.)

Ali Seyyah, “Dur İhtarı” şiirinde Filistinli aktivist olan Ahed Tamimi’yi anlatır. Ahed Tamimi’yi dünya ilk olarak 2012 yılında, 11 yaşındayken bir İsrail askerine yumruk atmaya çalışmasının basına yansımalarıyla tanıdı. Ali Seyyah, zayıf kollara sahip olsa da bu genç kızın kocaman, güçlü yüreğini şiirine taşır. Bu şiir aynı zamanda 2022 yılında öldürülen El Cezire muhabiri Şirin Ebu Akile’ye ve bu yıl keskin nişancı bir İsrail askerinin hedef gözeterek öldürdüğü Ayşenur Ezgi Eygi’ye de yazılmış gibidir.

“Ahed Tamimi için
...
ey şehir ve ey gri kubbe
ey şehit ve ey cesur Ahed
ey Cuneydi’nin dik duran başı
ey gün ağardıkça yaklaşan zafer
ey gün battıkça yıkılan kubur
ey öfkesinden sırtı dönük çocuklar
ey dedikçe çoğalan içimdeki hınç
ey dedikçe bilenen paslı kılıçlar
ey dedikçe Allah’ım bizi güçlü kıl” (Seyyah, 2018, s. 18.)

Şiirin alıntılıadığımız kısmında ‘ey’ ünlemleri Sezai Karakoç’un ‘Ey Yahudi’ şiirinde, vurgu için tercih ettiği şiir diliyle örtüşür.

Ali Ural, “Gece Merdiveni” şiirinde farklı açıdan Kudüs’ü, Mescid-i Aksa’yı ve onların mukaddesliğini şiirine taşır. Gece Merdiveni İsrail’in zulmüne, Filistinli Müslümanın ıstırapı yerine diyarın anlamını tamamladığı İslam’a, Hz. Peygamber’e ve duaya yönelen bir şiirdir. Aktivist ya da sloganik bir şiir dili yerine Filistin’in sahip olduğu mana iklimini şiirine taşır. Şiirde Hz. Âdem’den Hz. Muhammet’e değin Kudüs’le özdeşleşen peygamberler ve Miraç lirik düzlemde şiire taşınmışlardır. “Gece Merdiveni” bu yönüyle Akif İnan’ın ‘Mescid-i Aksa’ şiiriyle özdeş bir dile sahiptir.

“...
Âdem, İsa, Yusuf, İdris, Harun, Musa, İbrahim
Selam, selam üstüne serveriyle aşkın, hu Allah
Dinle kalemlerin sesi geliyor yürüdükçe kâğıtta.
Tekbir getirmeye görsün Muhammed Mustafa
Tekbir getirir yer gök ay bir kez daha bölünür
Enbiya saf tutar, nur kesilir Mescid-i Aksa
Taş olsa da hissiz kalmaz gitmek ister peşinden
Dur demese, O’nunla birlikte yükselecekti

Ya ben, boşluktaki ben, ey sahra-i muallak” (Ural, 2017, ss. 31-33).

Sonuç

Şairler insana, topluma, canlılara ve doğaya karşı hemen her zaman duyarlıdırlar, bu açıdan kendilerini sorumlu hissederler. Bu sorumluluk kimi zaman şairlerin poetik yazılarına da yansır. Necip Fazıl Kısakürek’in Poetikasında Şiir ve Cemiyet, Şiir ve Hayat, Şiir ve Devlet’i bu düzlemde okumak mümkündür. Konu Filistin ve işgale maruz kalan bu coğrafyanın mazlum insanı olunca şairlerin ilgisi daha da artar. İslam diyarlarının asude olduğu dönemde, Osmanlı Devleti’nin kudretli olduğu evrede şiirlere mazmun olarak taşınan Kudüs ve Mescid-i Aksa, Filistin’in Osmanlı’dan kopuşu ile başlayan makûs kaderi şiirlere keder olarak yansır. Kudüs ve Mescid-i Aksa, sonrasında bütün Filistin, özellikle de Gazze için yazılan şiirlerin pek çoğu yaşanan drama, tepkiyi açıkça vurgulama adına lirik şiir dilinden daha çok cümle mantığı ile yazılmışlardır. İnanç, sosyal sorumluluk duygusu ve ümmet bilinciyle yazılan şiirlerde aşk yerini acımaya, kardeşliğe, masum çocuk ve annelere şefkate bırakır. Okuyucuda algı oluşturma ve hamiyet duygularını depreştirmeyi hedef edinen şairler yazdıkları şiirlerle bir sosyal uyanışı hedeflerler. Bundan ötürü şiirlerinde baskın olan anlatım şekli şiirden ziyade konuşmaya özgü bir dildir.

Son dönem Osmanlı ve Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında mazlum İslam coğrafyasına duyarlılığını ziyadesi ile gösteren şairi Mehmet Akif olur. Bu ilgi Sezai Karakoç’un şiirleri ile artarak devam eder. Mavera şairleri, özellikle M. Akif İnan, Nuri Pakdil, Kudüs ve Mescid-i Aksa üzerine etkili, yankısı bugün de devam eden şiirler yazarlar. 1947’de Yahudilerin işgal ettikleri Filistin’de kurdukları devletle başlayan zulüm dozunu artırarak son zamanlarda soykırıma dönüşmüştür. Yaşanan trajedilerin son bulmasını, şiire kırım ve kıyım içerikli malzeme olmamasını şairlerin ve şiirin ortak duası olmasını temenni ederiz.

Araştırmacıların Katkı Oranı

1. yazarın katkı oranı %70, 2. yazarın katkı oranı ise %30’dur.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum yoktur.

Kaynaklar

Akay, H. (2018). Kudüs daima. *Karabatak*, 36.

Altınova, M. (2018). Klasik Türk şairlerinin dilinden Kudüs ve Mescid-i Aksâ. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2, 138-158.

Birand, K. (1960). *Manevi ilimler metodu olarak anlama*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çoklar, I. (2014). Kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin intikam güdüsü ve adalete duyarlılık temelinde incelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ersoy, M. A. (2021). *Safahat*. D. Mehmet Doğan (Haz.). Ankara: Yazar Yayınları.

Garip, R. (2009). Filistin’e ağıt. Âsım Öz (Haz.). *Haritada Kan Lekesi* içinde. İstanbul: Pınar Yayınları.

Güneş, M. (2024). İlhan Kurt’un şiirlerinde Filistin meselesine bakış. *Bûtimar*, 22.

İnan, M. A. (2015a). *Mehmet Akif İnan eserleri 1*, Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları.

- İnan, M. A. (2015b). *Mehmet Akif İnan eserleri 2*, Ankara: Eğitim Bir Sen Yayınları.
- Kanık, O. V. (1998). *Bütün şiirleri*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Kaplan, M. (2016). *Nesillerin ruhu*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karabulut, M. (2019). *Üslupbilim (stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek'in şiirleri üzerinde stilistik bir inceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakoç, S. (Ekim 1969). *Ey Yahudi. Diriliş*, 1.
- Karakoç, S. (2004). *Gün doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2005). *Batı şiirlerinden*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2012). *Alinyazısı saatleri*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2021). *Gün doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2022). *Diriliş neslinin amentüsü*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Koca, M. (2024). *Nuri Pakdil*, Bursa: Sur Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *A'râf suresi 148. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/A'râf-suresi/1102/148-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Bakara suresi 88. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/95/88-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Bakara suresi 89. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/96/89-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Bakara suresi 90. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/97/90-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Bakara suresi 145. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/152/145-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Bakara suresi 159. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/166/159-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Kasas suresi 7.-9. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3259/7-9-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Nisâ suresi 155.-161. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nisâ-suresi/648/155-161-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kur'an-ı Kerim ve Meâli (2024). *Tebbet suresi 1.-5. ayet*. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Tebbet-suresi/6217/1-5-ayet-tefsiri> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kurt, İ. (2023). Ölümünden erken uyanmak diye bir şey. *Üçüncü Yeni Dergisi*, 30.
- Kurtoğlu, M. (2009). Savaşın şehirleri. Adem Turan (Haz.). *Şairlerin Gazzesi/Geride Kalanların Türküsü* içinde. İstanbul: İlke Yayıncılık.

- Mezmurlar (2024). <https://kutsalkitap.info.tr/?q=Mezmurlar+137> adresinden 30 Kasım 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Nebevi, İ. (2015). *Riyâzü 's-sâlihîn - metin ve çeviri I*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Öztürk, M. (2017). Türk edebiyatında Kudüs teması. *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 17(2), 39-57.
- Öztürk, S. (2018). Ellerin Kurusun. *Karabatak*, 37.
- Pakdil, N. (2015). *Anneler ve Kudüsler III*, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.
- Seyyah, A. (2018). Dur ihtarı. *Karabatak*, 37.
- Sağlık, Ş. (2002). “Mescid-i Aksa” şiiri örneğinde bir şiirin dilbilim terimleriyle çözümlenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2, 79-105
- Ural, A. (2017). *Mara ve öteki şiirler*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Uzun, M. (1996). Firavun. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/122.

Extended Abstract

Introduction

Palestine, specifically Jerusalem and Al-Aqsa Mosque, come to the fore in modern Turkish literature mostly in the post-1950 period with poets with Islamic sensitivities. Jerusalem, which is the scene of the injustices suffered by its Muslims, becomes the place of pain in addition to its holiness. The acceleration of Israeli occupation in the region changes the perspective on Palestine in Modern Turkish literature. Palestine, in addition to being the lost and missed homeland of the Prophets, also becomes the land of oppression and torture suffered by marginalized Muslim Palestinians. After the attacks, poets expressed objections to what happened with Islamic sensitivity.

Sezai Karakoç is one of the poets who touched on Jerusalem in modern Turkish literature and rebelled against the Jewish administration, which made it the center of oppression as well as the focus of the sacred. In his poem "O Jew" published in the first issue of *Diriliş* Magazine, he objects in the loudest voice to the Zionists burning the Masjid al-Aqsa. The spark of objection ignited by Karakoç spread to our other poets, especially poets with Islamic sensitivities. The drama that occurred after Israel's occupation of Palestine caused many poets such as Seven Beautiful Men, Necip Fazıl Kısakürek, Arif Ay, Cahit Koytak and Ali Ural to write poems about Palestinian Muslims and their homeland. When the subject is people and living things, a sensitivity arises spontaneously in poets.

The Poet Who Transformed Muslim Sensitivity into Poetry, Sezai Karakoç

Towards the end of the 1950s, Sezai Karakoç's poems as well as his intellectual writings included Islamic sensitivity and ummah awareness as one of the most important issues. As a matter of fact, Karakoç's idea of Resurrection emerges for this purpose. The resurrection movement is not limited to the Republic of Türkiye, it tries to create a unity between the divided Islamic geography and people. Karakoç's vision of civilization is based on the construction of conscious men of Resurrection who know their history and tradition. In this idea, abstract and concrete activities form a unity. The war waged by the Islamic world against the West is not just a literal war. Islamic civilization must also fight against the intellectual war of the West. In his writings and poems, Sezai Karakoç reminds the *Diriliş* generation of the history, culture and tradition of the Islamic civilization; He touches on current problems and conveys his dreams and ideals for the future. Sezai Karakoç is against the attacks against Jerusalem and Masjid al-Aqsa, to which he is closely attached in the world of consciousness O Jew reveals his reaction with his poem and curses the Jews.

In his poem "O Jew", published in the first issue of *Diriliş* magazine in 1969, Sezai Karakoç draws attention to the importance of Jerusalem and Masjid al-Aqsa, the importance of this city and temple for the Islamic Ummah, and the characteristic features of the Jews as a nation. It draws attention to the Jewish nation's attachment to the materialistic, material, observed and concrete throughout history. Referring to the fanatic Jews who burned the Masjid al-Aqsa in August 1969, the poet states that what was burned was not the real thing but only the shadow of this holy mosque. Jews are simply mistaken in thinking that they are burning the truth. He does not hesitate to criticize the Muslim world, which remains silent in the face of what is happening. By saying, "Perhaps an ember will fall from the fire of the Masjid/Our ice will thaw, O Jews," he hopes that the attack on the Masjid al-Aqsa will cause an awakening of civilization. The poet states that the atrocities committed by the Jewish community throughout its history will be punished.

Although he predominantly touches upon Palestine in his poem "Basket", Karakoç also includes Algeria and refers to the suffering of Muslims living in the region through the metaphor of a basket. They attempt to destroy Muslims, as Pharaoh did to the Israelites in the past.

Other Beautiful Men's Poems on Palestine and Jerusalem

Seven Beautiful Men include many lands where Muslims live, along with their people, in their works. M. Akif İnan writes the most well-known poem, as well as being touching in the community, specifically about Jerusalem and Masjid al-Aqsa. M. Akif İnan expresses his views about Jerusalem and Palestine through the Masjid al-Aqsa temple. The burning of Masjid al-Aqsa caused deep sadness in M. Akif İnan, just like every Muslim. M. Akif İnan interprets the burning of Al-Aqsa Mosque and the occupation of Jerusalem as revenge of Christians and Jews on Muslims.

Sare Öztürk's poem "Let Your Hands Be Dry" By establishing an intertextual relationship with the Psalms in the Psalms, which were revealed to David, he carries the change of role between the oppressor and the oppressed into his poetry by reading them backwards (Psalms, 137/5-9).

Hasan Akay, in his poem "Jerusalem is Always", draws attention to the events in Jerusalem and Masjid al-Aqsa, and the oppression suffered by Muslims in these cities. In his poem "Lamentation for Palestine", Recep Garip refers to the 133rd verse of the Surah al-A'raf and mentions the Prophet Muhammad. It reminds us of the disasters that befell Pharaoh and his people, who oppressed Moses and his people, the Israelites. However, Pharaoh and his soldiers, who insisted on cruelty, eventually drowned and perished. He reminds the Jews who play the role of Pharaoh today of what happened in the past and asks them to give up oppression.

Ali Seyyah tells about Palestinian activist Ahed Tamimi in his poem "Stop Warning". The world first came to know Ahed Tamimi in 2012, when it was reported in the press that she punched an Israeli soldier when she was 11 years old. Even though Ali Seyyah has weak arms, he carries the big, strong heart of this young girl into his poetry. This poem also seems to have been written for Al Jazeera reporter Şirin Ebu Akile, who was killed in 2022, and for Ayşenur Ezgi Eygi, who was targeted and killed by a sniper Israeli soldier this year.

In his poem "Night Staircase", Ali Ural brings Jerusalem, Masjid al-Aqsa and their sanctity into his poetry from a different perspective. Instead of the oppression of Israel and the suffering of the Palestinian Muslim, the Night Staircase is about Islam, where the land has completed its meaning, and about the Prophet Muhammad. It is a poem directed towards the Prophet and prayer. Instead of an activist or sloganistic poetic language, he brings the spiritual climate of Palestine to his poetry.

Conclusion

The poems written for Palestine, Jerusalem and Masjid-Aqsa have verses that have the characteristics of a cause and therefore are constructed with more sentence logic. The most important factors that push the poets to write these poems are faith, sense of social responsibility and awareness of the ummah. When this is the case, love, which is the real valley of the poem, is replaced by the understanding of brotherhood where pity is dominant. Poets, who aim to create perception in the readers and stimulate feelings of patriotism, aim for a social awakening with the poems they write. For this reason, the dominant language in his poems is specific to speech rather than poetry.